

Левенець А. Є., кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри пенітенціарної педагогіки та психології Інституту кримінально-виконавчої служби (м. Київ)

СТРУКТУРА ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРАЦІВНИКІВ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З РІЗНИМИ МОДЕЛЯМИ КОПІНГ-ПОВЕДІНКИ

Стаття присвячена з'ясуванню структури індивідуально-психологічних особливостей працівників Державної кримінально-виконавчої служби України з різними моделями копінг-поведінки. Встановлено, що пенітенціаристів з адаптивною стрес-долаючою поведінкою відрізняє емоційна стабільність, гнучкість саморегуляції діяльності, загальна осмисленість життя, прагнення вирішення проблем; їх колег з псевдоадаптивною моделлю – екстернальність, нерішучість та переживання емоційного дискомфорту; з дезадаптивною моделлю копінг-поведінки – уникання вирішення проблем, застосування численних психологічних захистів в стані стресу, емоційна нестабільність, прагнення домінування. Факторний аналіз структури індивідуально-психологічних особливостей копінг-поведінки фахівців пенітенціарної служби виокремив три провідні фактори – самоконтроль емоційно-вольових процесів, саморегуляція діяльності, соціальний інтелект, що визначають ефективність їх професійної діяльності.

Ключові слова: копінг-поведінка, модель копіngu, індивідуально-психологічні особливості, працівник кримінально-виконавчої служби, професійна діяльність.

Статья посвящена выяснению структуры индивидуально-психологических особенностей сотрудников Государственной уголовно-исполнительной службы Украины с разными моделями копинг-поведения. Установлено, что пенитенциаристов с адаптивным стресс-совладающим - поведением отличает эмоциональная стабильность, гибкость саморегуляции деятельности, общая осмысленность жизни, стремление решения проблем; их коллег с псевдоадаптивной моделью – экстернальность, нерешительность и переживание эмоционального дискомфорта; с дезадаптивной моделью копинг-поведения – избегание решения проблем, использование многочисленных психологических защит в состоянии стресса, эмоциональная нестабильность, стремление доминировать. Факторный анализ структуры индивидуально-психологических особенностей копинг-поведения специалистов пенитенциарной службы выделил три ведущих фактора – самоконтроль эмоционально-волевых процессов, саморегуляция деятельности, социальный интеллект, которые определяют эффективность их профессиональной деятельности.

Ключевые слова: копинг-поведение, копинг-модель, индивидуально-психологические особенности, работник уголовно-исполнительной службы, профессиональная деятельность.

Постановка проблеми. В умовах професійної діяльності працівників Державної кримінально-виконавчої служби України (далі ДКВСУ), що вимушені повсякденно взаємодіяти з криміногенними елементами (правопорушниками, засудженими), виникає велика кількість складних робочих ситуацій, що висуває підвищені вимоги до психологічних якостей фахівця, зокрема - стресостійкості.

Теоретичні основи проблеми стрес-долаючої поведінки тільки починають розроблятися. У вітчизняних концепціях розвитку дана проблематика розроблена недостатньо, практично відсутня експериментальна база в соціально-психологічних дослідженнях. Найбільший обсяг емпіричних даних щодо стрес-долаючої поведінки накопичений в

медичній психології (Н. І. Сирота, В. М. Ялтонський), наявні окремі роботи у віковій психології (О. В. Лібін, І. М. Нікольська), психології праці й інженерної психології (В. О. Бодров, Л. Г. Дика, Л. О. Китаїв-Смик). Вивчення проявів такого типу поведінки перебуває на початковій стадії опрацювання. Психологічні механізми стрес-долаючої поведінки працівників кримінально-виконавчої служби досліджені недостатньо.

Термін «coping» використовується для вивчення поведінки особистості в стресових ситуаціях, де «cope» означає переборювати, долати. У психологічній літературі термін «копінг-поведінка» застосовують в значенні «адаптивна, стрес-долаюча поведінка» або «психологічне подолання». Згідно з найбільш розробленою транзактною

теорією копінгу Р. Лазаруса, стресом є не просто зустріч людини із об'єктивним стимулом, вирішальне значення має оцінка його індивідом. Стресогенні стимули не призводять до однакової величини стресу в різних людей і в різних ситуаціях. Саме зі значимості стимулу впливають емоції людини, що вона відчуває з приводу подій, а також наступних дій адаптації до них.

Люди, що перебувають під впливом стресу в одних й тих самих умовах проявляють різні форми поведінки: одні хворіють або демонструють дезадаптивну поведінку, інші ж - максимально самореалізуються. Р. Лазарус дійшов висновку, що в проміжку між впливом стресору й відповіддю організму лежать певні процеси, опосередковані досвідом реагування на стресові ситуації. Здатність долати стрес у більшості випадків є більш важливою, ніж величина стресору й частота його впливу. Психологічне призначення копінг-поведінки полягає в забезпеченні максимальної адаптації людини до вимог ситуації, в переборенні чи уникненні труднощів, або зменшенні їхніх негативних наслідків.

Основними критеріями стрес-долаючої поведінки як соціальної поведінки суб'єкта визначають:

- усвідомленість як відмінність даного виду поведінки від поведінки, заснованої на дії механізмів психологічного захисту;
- цілеспрямованість і контролюємість, що сприяє вирішенню важких ситуацій;
- своєчасність реагування, адекватність ситуації.

Більшість наукових дослідників класифікують поведінкові моделі копінг-поведінки на активні (адаптивні) й пасивні (деадаптивні). До адаптивних належать стратегії «вирішення проблем» і «пошук соціальної підтримки». До дезадаптивних моделей копінг-поведінки відносяться варіанти поведінки типу «уникання». Як особистісні фактори, що впливають на копінг-поведінку людини, вказуються: стресостійкість, мотиваційні структури (особистісні цілі, наміри, які частково визначають ситуативне сприйняття), локус контролю та ін.

Метою представленої роботи було з'ясування структури індивідуально-психологічних особливостей працівників

ДКВС в залежності від обраної ними моделі копінг-поведінки, а також виявлення провідних психологічних властивостей, що визначають ефективність професійної діяльності пенітенціаристів. У такий спосіб планувалось отримати дані щодо індивідуальних психологічних характеристик фахівців ДКВС, що обумовлюють у них домінування певного типу копінгу. Це, у майбутньому, як ми вважаємо, надасть можливість розробити спеціальні тренінгові програми щодо навчання працівників пенітенціарної служби необхідному типу копінг-поведінки, враховуючи їхні психологічні особливості і таким чином опосередковано дозволить впливати на рівень ефективності їхньої професійної діяльності.

Матеріали та методи. *Учасники.* В дослідженні взяли участь 255 працівників кримінально-виконавчої служби 42 установ (персонал виправних колоній, виправних центрів, слідчих ізоляторів). Вибірка дослідження представлена працівниками, що мають високу частоту взаємодії з засудженими (начальники відділень соціально-психологічної служби, оперуповноважені, інспектори відділу нагляду та безпеки).

Досліджувані працівники ДКВС були розподілені на три групи в залежності від показників базової моделі копінг-поведінки, що визначалось за методикою «Стратегії подолання стресових ситуацій (SACS)» С.Хобфолла згідно концепції Н.О. Сироти (1995) [1]: 1 група – «адаптивна модель копінг-поведінки» (обирають в ситуації стресу асертивні дії, пошук соціальної підтримки і вступ у соціальний контакт) – 104 особи, 2 група – «псевдоадаптивна модель копінг-поведінки» (обирають в ситуації стресу обережні, маніпулятивні та імпульсивні дії) – 86 осіб, 3 група – «деадаптивна модель копінг-поведінки» (обирають в ситуації стресу асоціальні, агресивні та дії уникання) – 65 осіб.

Для діагностики індивідуально-психологічних особливостей працівників ДКВС з різними моделями копінг-поведінки нами було проведено кореляційний аналіз за г-критерієм К. Пірсона між показниками трьох досліджуваних копінг стратегій та показниками методик: 16-ти факторний особистісний опитувальник Р. Кеттелла,

стиль саморегуляції поведінки В. І. Моросанової, діагностики соціально-психологічної адаптації К. Роджерса та Р. Даймонд, СЖО Д. О. Леонтьєва, САТ Е. Шостром, Копінг-тесту Р. Лазаруса, діагностики типологій психологічних захистів Р. Плутчіка, Л.І. Васермана, Фрайбургський особистісний опитувальник. За допомогою проведеної процедури було отримано структури компонентів, що обумовлюють особливості поведінки працівників ДКВСУ в стресових ситуаціях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Першим етапом дослідження з'ясуємо структури індивідуально-психологічних особливостей пенітенціаристів з різними моделями поведінки в стресовій ситуації.

Відповідно першим кроком дослідимо структуру індивідуально-психологічних особливостей фахівців ДКВСУ з адаптивною моделлю поведінки в стресовій ситуації.

Проведений кореляційний аналіз дозволив встановити, що особливості адаптивної копінг-поведінки фахівців пенітенціарної служби певною мірою

визначає рівень інтернальності особистості (див. рис. 1). Отримано позитивний кореляційний взаємозв'язок між адаптивністю стрес-долаючої поведінки пенітенціаристів та показниками інтернальності декількох методик: 1) таких шкал СЖО, як локус контроль - Я ($r=0,63$, при $p \leq 0,01$), локус контроль – життя ($r=0,62$, при $p \leq 0,01$) та 2) шкалою підтримки САТ ($r=0,71$, при $p \leq 0,01$), яка визначає ступінь незалежності цінностей та поведінки суб'єкта від впливу ззовні. Інтернальність особистості припускає здатність людини приймати самостійні складні рішення та брати за це на себе відповідальність. Головним для інтернала є висока результативність роботи. Люди з внутрішнім локусом контролю є більш схильними до самоаналізу, їх відрізняє адекватність самооцінки та самосприйняття. Інтернальність пов'язана з відчуттям людиною своєї особистісної сили, гідності, самоповагою. Інтерналів прийнято вважати більш психологічно зрілими, ніж особистостей з екстернальним локусом контролю.

Рис. 1. Структура індивідуально-психологічних особливостей адаптивної моделі поведінки фахівців ДКВСУ в стресових ситуаціях

Адаптивність стрес-долаючої поведінки пенітенціаристів також визначає гнучкість саморегуляції ($r=0,52$, при $p \leq 0,05$), що засвідчує їхню здатність швидко оцінювати зміни значущих умов та вносити корективи в плани, програми виконавчих дій та поведінки. При виникненні розбіжностей отриманих результатів із прийнятою метою такі працівники своєчасно оцінюють факт наявності розбіжностей та вносять відповідну корекцію. Гнучкість регуляції дозволяє їм адекватно реагувати на швидкі

зміни подій та успішно вирішувати поставлені завдання в ситуації ризику. Також зафіксований середній позитивний зв'язок показника адаптивності поведінки з моделюванням саморегуляції фахівців ДКВС ($r=0,57$, при $p \leq 0,05$), що засвідчує наявність індивідуальної розвинутої системи уявлень таких пенітенціаристів про зовнішні та внутрішні значущі умови досягнення значущих цілей як в актуальній, так й майбутніх ситуаціях.

Встановлено позитивний зв'язок адаптивної базової моделі копінг-поведінки з особистісним фактором «А», що визначає товариськість, здатність людини відкрито виражати свої емоції та почуття, проявляти інтерес до навколишніх, доброту та м'якість у відносинах, активність в усуненні міжособистісних конфліктів ($r=0,24$, при $p \leq 0,05$). Даний факт може бути проінтерпритований як відсутність боязкості даної категорії працівників звертатись за допомогою до інших, якщо самі не можуть впоратись із завданням.

Наступний виявлений зв'язок адаптивності поведінки в ситуації стресу спостерігається із емоційною стабільністю - фактором «С» ($r=0,50$, при $p \leq 0,05$), що пов'язаний зі вмінням особистості контролювати свої емоційні прояви, реально оцінювати ситуацію. Можна припустити, що емоційна стабільність є однією з провідних якостей, що допомагають фахівцям кримінально-виконавчої служби в умовах підвищеної складності діяти відповідно до ситуації та забезпечувати високі показники ефективності професійної діяльності.

Адаптивність поведінки також пов'язана з відчуттям емоційної комфортності особистості ($r=0,43$, при $p \leq 0,05$) - станом задоволеності життям, переживанням психологічного спокою, відсутності необхідності захисту від яких-небудь загрозливих чинників.

Встановлений високий позитивний зв'язок адаптивності копінг-поведінки із самоповагою особистості ($r=0,74$, при $p \leq 0,01$), що визначає здатність суб'єкта цінити свої позитивні властивості характерна, поважати себе за них та самоприйняття особистості ($r=0,51$, при $p \leq 0,05$), що свідчить про високий ступінь прийняття людиною себе такою, якою є, незалежно від оцінки власних недоліків чи переваг. Окрім самоприйняття, зафіксовано також середній позитивний зв'язок адаптивності особистості з прийняттям інших, наявністю соціальної довіри ($r=0,57$, при $p \leq 0,01$).

Застосування адаптивної копінг-поведінки в ситуації стресу зворотньо

пов'язано із використанням механізмів психологічного захисту в ситуації стресу: витисненням зі свідомості травмуючих переживань ($r= -0,58$, при $p \leq 0,05$) та регресією на більш раній, примитивний рівень розвитку особистості при наявності складних проблем ($r= -0,60$, при $p \leq 0,05$).

Встановлено, що адаптивні пенітенціаристи визначаються компетентністю в часі ($r=0,52$, при $p \leq 0,05$), тобто живуть актуальним моментом, «тут та зараз», відчувають неперервну цілісність власного минулого, теперішнього та майбутнього життя, що є індикатором прагнення особистості до реалізації власних сил та здібностей. Їм притаманний загальний високий рівень осмисленості свого життя ($r=0,58$, при $p \leq 0,05$), розробленість життєвих перспектив, сприймання свого життя як цікавого, наповненого сенсом, задоволеність власною реалізацією.

Методом кореляційних плеяд встановлено середній за силою позитивний кореляційний зв'язок між показниками осмисленості життя працівників ДКВС та спрямованістю особистості на вирішення проблем ($r=0,39$, при $p \leq 0,05$), а показник прагнення вирішення проблем, в свою чергу, має сильні позитивні кореляційні зв'язки з адаптивністю стрес-долаючої поведінки особистості ($r=0,76$, при $p \leq 0,05$), прийняттям інших ($r=0,87$, при $p \leq 0,01$) та зворотній зв'язок із прагненням домінувати ($r= -0,75$, при $p \leq 0,05$). Цікаво, що прагнення особистості домінувати негативно пов'язано із самоприйняттям особистості ($r= -0,53$, при $p \leq 0,05$), тобто чим краще людина приймає та розуміє свою індивідуальність, тим менше вона прагне влади над іншими.

Наступним кроком визначемо структуру індивідуально-психологічних особливостей фахівців ДКВСУ з псевдоадаптивною моделлю поведінки в стресовій ситуації.

В групі пенітенціарних працівників, які характеризуються обранням переважно псевдоадаптивної моделі поведінки в стресових ситуаціях, було зафіксовано наступну низку кореляцій (див. рис. 2).

Питання психології

Рис. 2. Структура індивідуально-психологічних особливостей псевдоадаптивної моделі поведінки фахівців ДКВСУ в стресових ситуаціях

Встановлено, що особливості псевдоадаптивного типу копінг-поведінки працівників ДКВСУ можуть бути обумовлені орієнтацією на уникання в стресовій ситуації ($r=0,35$, при $p \leq 0,01$) – позитивний помірний взаємозв'язок; використанням захистних механізмів: інтелектуалізація ($r=0,30$, при $p \leq 0,01$), витиснення ($r=0,46$, $p \leq 0,01$), а також регресією до більш раннього, інфантильного стилю поведінки ($r=0,38$, при $p \leq 0,05$) – помірні позитивні зв'язки.

Окрім цього було відмічено позитивні середні кореляційні зв'язки між показниками сформованості псевдоадаптивної моделі стрес-долаючої поведінки та: емоційною дискомфортною ($r=0,45$, при $p \leq 0,01$), неприйняттям себе як особистості ($r=0,33$, при $p \leq 0,05$), а також неприйняттям інших, інтолерантністю ($r=0,31$, при $p \leq 0,05$).

З'ясовано, що псевдоадаптивна модель копінг-поведінки пов'язана з екстернальністю працівників ДКВСУ, їх схильністю перекладати відповідальність за вирішення складних професійних ситуацій на інших людей, обставини, недовірою до власних можливостей та сил ($r=0,51$, при $p \leq 0,01$) – помірний позитивний взаємозв'язок. Певним чином це пояснює дотримання працівниками з псевдоадаптивною моделлю копінг-поведінки дипломатичного стилю

взаємовідносин, обережності, що визначається особистісним фактором «N» ($r=0,23$, при $p \leq 0,05$), їх надмірну обережність та чуттєвість, фактор «I» ($r=0,34$, $p \leq 0,05$), та робкість, нерішучість, боязкість, невпевненість у власних силах, підвищену чутливість до загроз (зворотній помірний кореляційний зв'язок із фактором «H» ($r= -0,34$, $p \leq 0,01$)).

Останню низку кореляційних зв'язків особливостей поведінки даної групи фахівців утворили слабкі зворотні показники взаємозв'язку: загальної осмисленості життя ($r= -0,21$, при $p \leq 0,05$) та сприйняття процесу життя, що приносить особистісне задоволення ($r= -0,24$, при $p \leq 0,05$).

На наш погляд, більшість зафіксованих взаємозв'язків і обумовлює обрання пенітенціаристами з відміченими якостями саме псевдоадаптивної моделі копінг-поведінки.

Далі дослідимо структуру індивідуально-психологічних особливостей фахівців ДКВСУ з дезадаптивною моделлю поведінки в стресовій ситуації.

Вивчення структури індивідуально-психологічних особливостей особистості, які обумовлюють обрання пенітенціаристами дезадаптивної моделі стрес-долаючої поведінки дозволило отримати наступні плеяди кореляційних зв'язків (див. рис. 3).

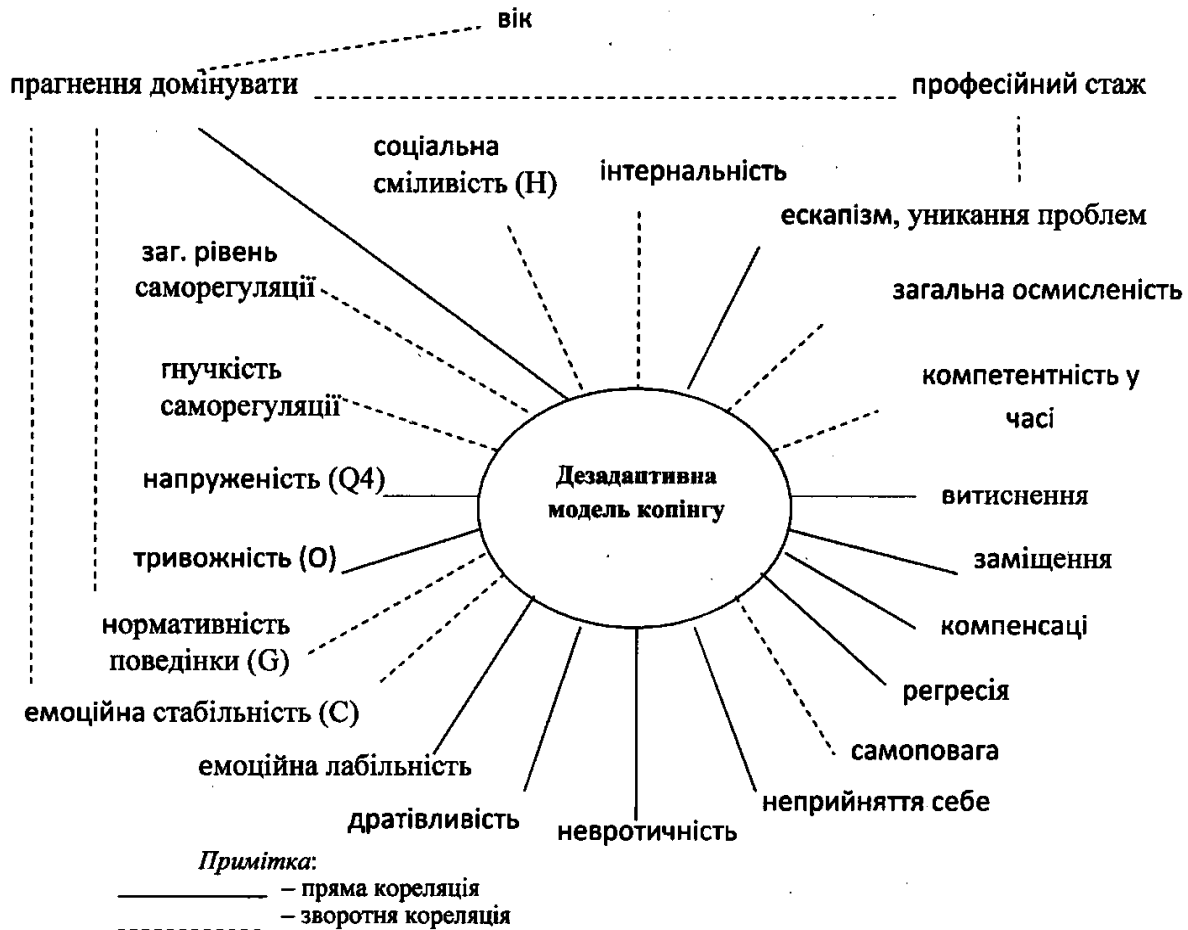

Рис. 3. Структура індивідуально-психологічних особливостей дезадаптивної моделі поведінки фахівців ДКВСУ в стресових ситуаціях

Першу низку взаємозв'язків утворено між показниками дезадаптивної моделі копінг-поведінки та загальним рівнем саморегуляції пенітенціарного фахівця ($r = -0,36$, при $p \leq 0,05$) й гнучкістю саморегуляції особистості ($r = -0,39$, при $p \leq 0,05$) – зворотні помірні взаємозв'язки, що засвідчують труднощі в засвоєнні нових видів активності, недолік впевненості у незнайомих, незвичних ситуаціях, недостатність розвитку компенсаторних механізмів труднощів на шляху досягнення обраних цілей.

Встановлено помірні зв'язки застосування дезадаптивної копінг-моделі поведінки із особистісним фактором «G», що зазначає низький рівень нормативності поведінки даної групи пенітенціаристів ($r = -0,32$, $p \leq 0,01$), їхньою емоційною нестабільністю, фактор «C» ($r = -0,49$, $p \leq 0,01$), тривожністю, що визначається фактором «O» ($r = 0,37$, $p \leq 0,01$), напруженістю емоційного стану, фрустрованістю, збудженістю, що визначається фактором «Q4» ($r = 0,37$, $p \leq 0,01$), дратівливістю ($r = 0,32$, $p \leq 0,05$),

невротичністю ($r = 0,34$, $p \leq 0,05$), емоційною лабільністю ($r = 0,40$, $p \leq 0,01$). Судячи з представлених даних, можна припустити, що одне з провідних місць у забезпеченні ефективності протистояння особистості дії стрес-чинників займає емоційно-вольовий компонент. Зафіксовані особливості свідчать, що слабкість вольових процесів особистості викликає пошук неадекватних, а тому дуже часто – неефективних шляхів боротьби фахівців кримінально-виконавчої служби із впливом професійних стрес-факторів.

Слід також відмітити, що винайдено взаємозв'язок дезадаптивного типу стрес-долаючої поведінки із неприйняттям своєї особистості ($r = 0,32$, $p \leq 0,05$) – помірний за силою, позитивний кореляційний зв'язок, та зворотній зв'язок із самоповагою ($r = -0,56$, при $p \leq 0,01$).

Також визначено пов'язаність застосування дезадаптивної моделі подолання стресу із схильністю застосування наступних механізмів психологічного захисту: витиснення ($r = 0,32$, при $p \leq 0,01$), заміщення ($r = 0,37$, при

$p \leq 0,05$), регресія ($r = 0,43$, при $p \leq 0,01$), компенсація ($r = 0,78$, при $p \leq 0,01$).

Зафіксовані зворотні взаємозалежності між дезадаптивністю копінг-поведінки пенітенціариста та осмисленістю його життя ($r = -0,58$, при $p \leq 0,01$), компетентністю у часі власного життя ($r = -0,72$, при $p \leq 0,01$), інтернальність ($r = -0,80$, при $p \leq 0,01$), соціальною сміливістю, фактор «Н» ($r = -0,41$, при $p \leq 0,01$).

Працівники даної групи прагнуть уникати вирішення проблем, що підтверджується середньою позитивною кореляцією з ескапізмом ($r = 0,36$, при $p \leq 0,05$). В свою чергу стратегія уникання має сильний негативний зв'язок із професійним стажем працівників кримінально-виконавчої служби ($r = -0,78$, при $p \leq 0,01$), що можна проінтерпритувати як - дезадаптивність реагування працівників ДКВС в складних ситуаціях із-за недостатності професійного досвіду роботи. Професійний стаж, в свою чергу, характеризується зворотнім помірним зв'язком із прагненням особистості домінувати ($r = -0,55$, при $p \leq 0,01$). Методом кореляційних плеяд визначено, що прагнення домінувати має негативний зв'язок із віком працівників ДКВС ($r = -0,59$, при $p \leq 0,01$), нормативністю їхньої поведінки, фактор G ($r = -0,26$, при $p \leq 0,05$), самоконтролем емоцій, фактор С ($r = -0,74$, при $p \leq 0,05$), та позитивний зв'язок - із дезадаптивністю копінг-поведінки ($r = 0,51$, при $p \leq 0,01$).

Таким чином можна припустити, що зазначені вище психологічні особливості третьої групи, в їхній взаємодії, можуть викликати схильність працівників пенітенціарної системи в ситуації стресу до агресивних, імпульсивних, дезадаптивних дій. Відповідно, залежно від того, наскільки розвиненим є у фахівців ДКВСу емоційно-вольовий компонент залежить ефективність подолання ним професійного стресу.

Другим етапом представленого дослідження було з'ясування факторної структури індивідуально-психологічних особливостей копінг-поведінки працівників ДКВС України, що визначає ефективність їх професійної діяльності.

З метою визначення ролі та ваги або внеску кожного особистісного компоненту в забезпечення ефективності поведінки фахівця ДКВС в ситуації стресу нами було

проведено факторний аналіз методом головних компонентів з Varimax обертанням. В якості критерію значимості результатів виступила факторна вага вище 0,40.

Різноманітні параметри стрес-долаючої поведінки пенітенціаристів об'єдналися в три фактори, які ми вважаємо найбільш інформативними.

Перший фактор, що пояснює 33,5% дисперсії, склали наступні змінні компоненти: особистісні фактори - «С» (0,82) – емоційна стабільність, «Q₃» (0,79) – високий самоконтроль емоцій та поведінки, «N» (0,51) – дипломатичність, а також - рівень інтернальності (0,64), адаптивності (0,84), самоприйняття (0,67), сензитивності до себе (0,61), що визначає рівень рефлексії власних потреб та почуттів працівниками кримінально-виконавчої служби. Цей фактор було названо як **«самоконтроль емоційно-вольових процесів»**.

Другий фактор, що пояснює 10,8% дисперсії, утворили наступні компоненти: рівень інтернальності (0,74), загальна саморегуляція діяльності (0,65), особистісні фактори: «G» (0,64), який характеризує нормативність поведінки фахівця, «O» (-0,52) – спокій та впевненість в собі, гнучкість саморегуляції (0,55), програмування саморегуляції (0,51). Даний фактор компонентів, що визначають ефективність стрес-долаючої поведінки працівника кримінально-виконавчої служби, було зазначено як **«саморегуляція діяльності»**.

Третій фактор, що пояснює 9,9% дисперсії, був сформований наступними шкалами: особистісні фактори «A» (0,48) – рівень контактності, товаришкості особистості, «I» (0,51) – чуттєвості та емпатії, «Q₁» (0,50) – радикалізму, наявності інтелектуальних інтересів та аналітичного мислення, «F» (0,50) – експресивності та значущості соціальних контактів, «B» (0,42) – рівень інтелекту працівника ДКВС, розвитку пізнавальних потреб (0,48), моделювання саморегуляції (0,69), неприйняття інших (-0,51), прагнення домінувати (0,49). Виокремлений фактор компонентів, що визначають ефективність стрес-долаючої поведінки пенітенціаристів було визначено як **«соціальний інтелект»**.

Висновки. Встановлено, що працівників пенітенціарної системи з

Питання психології

адаптивною копінг-поведінкою відрізняє емоційна стабільність, гнучкість саморегуляції діяльності, загальна осмисленість життя, прагнення вирішення проблем; їх колеги з псевдоадаптивною моделлю – екстернальність, нерішучість та переживання емоційного дискомфорту, з дезадаптивною моделлю копінг-поведінки – уникання вирішення проблем, застосування численних психологічних захистів в стані стресу, емоційна нестабільність, прагнення домінування.

Завдяки застосуванню факторного аналізу можна констатувати, що провідну роль у забезпеченні ефективності копінг-поведінки працівників ДКВСУ відіграють емоційно-вольові якості особистості та їхні розвинуті аналітичні здібності до саморегуляції професійної діяльності. Окрім цього, дуже важливими є комунікативні навички пенітенціарних працівників, що постійно працюють із засудженими, зокрема – вміння правильно розуміти та передбачати поведінку інших людей в різних життєвих ситуаціях.

Література

1. Сирота Н.А., Ялтонский В.М. Копинг-поведение и психопрофилактика психосоциальных расстройств у подростков / Н. А. Сирота, В. М. Ялтонский // Обозрение психиатрии и медицинской психологии – 1994. – № 1. – С. 63-74.

Levenets A. E., candidate of psychological sciences, senior tutor

THE STRUCTURE OF INDIVIDUAL PSYCHOLOGICAL TRAITS OF THE OFFICERS OF THE STATE PENAL SERVICE OF UKRAINE WITH THE DIFFERENT MODELS OF COPYING BEHAVIOR

The article is devoted to explanation of the structure of individual-psychological traits of officers of the State Penal service of Ukraine with the different models of copying-behavior.

It is found out that for the penal officers with the adaptive stress-possessive behavior it is typical an emotional stability, flexibility of self-regulatory activity, general sense making of life, aspiring of solving of problems; for their colleagues with the pseudo-adaptive model – externality, uncertainty and feeling of emotional discomfort; with the disadaptive model of copying-behavior – avoiding to solve problems, using of numerous kinds of psychological defense when being under stress, emotional instability, tendency to dominate.

Experience of work in the penal service is negatively connected with the disadaptivity. Factor analysis of the structure of individual psychological traits of copying-behavior of penal service officers has defined three leading factors which define an efficiency of their professional activity: self-control of emotional-volitional processes, self-regulation of professional activity, and social intelligence, are necessary for penal officers working with sentenced persons, for their ability for proper understanding and foreseeing of behavior of the other people in different life circumstances.

Keywords: copying-behavior, copying-model, individual-psychological traits, officer of the penal service, professional activity.